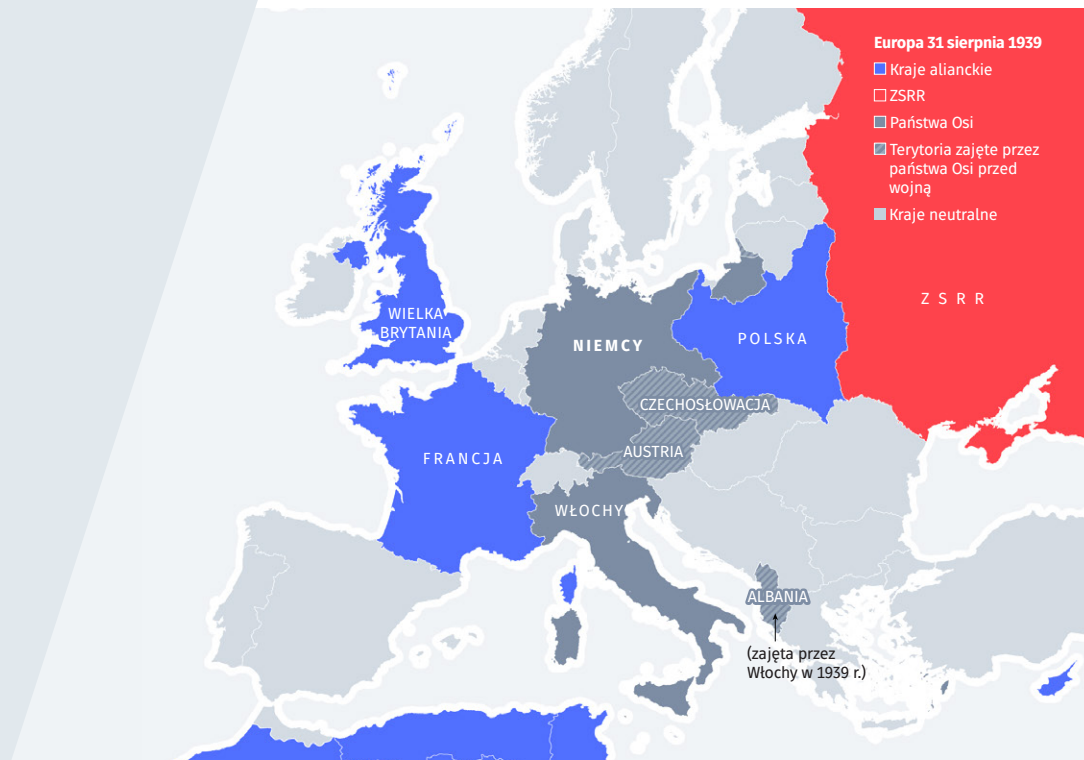

DRUGA WOJNA ŚWIATOWA 1939–1945

Westerplatte koło Gdańska. Miejsce to było celem pierwszego ataku wojsk niemieckich w II wojnie światowej (1 września 1939 r.). Zdjęcie przedstawia Westerplatte po siedmiu dniach zacieklej obrony polskiego garnizonu przed przeważającymi siłami niemieckimi.

OKOLICZNOŚCI

Polska, Brześć Litewski – niemiecko-rosyjska parada zwycięstwa

1939

14 marca

Słowacja, wspierana przez Niemcy, ogłasza niepodległość, odłączając się od Czechosłowacji. 15 marca Niemcy najeżdżają Czechosłowację i ustanawiają Protektorat Czech i Moraw.

23 sierpnia

Podpisanie paktu Ribbentrop-Mołotow – układu o nieagresji między hitlerowskimi Niemcami a ZSRR. Tajny protokół paktu dotyczy podziału Europy Środkowej między obie potęgi.

1938

17 marca

Anschluss Austrii, wskutek którego Austria zostaje włączona do Niemiec.

1933

30 stycznia

Adolf Hitler zostaje kanclerzem Niemiec. ➔

1936

25 listopada

Nazistowskie Niemcy i Japonia podpisują pakt antykominternowski, skierowany przeciwko komunizmowi i ZSRR. Włochy dołączają do paktu w 1937 r.

1937

7 lipca

Japoński atak na Chiny, początek wojny japońsko-chińskiej.

30 września

Układ monachijski – część Czechosłowacji zostaje włączona do Niemiec. Aby utrzymać pokój, mocarstwa europejskie zgadzają się na żądania Hitlera.

1 września

Napaść Niemiec na Polskę, rozpoczynająca II wojnę światową ⬆.

17 września

Napaść Związku Radzieckiego na Polskę i wcielenie do ZSRR Kresów Wschodnich, czyli ponad połowy polskiego terytorium.

PAŃSTWA OSI I ALIANCI

Kluczowe postacie:

Adolf Hitler –
Przywódca
nazistowskich Niemiec

Benito Mussolini –
Przywódca Włoch

Hirohito –
Cesarz Japonii

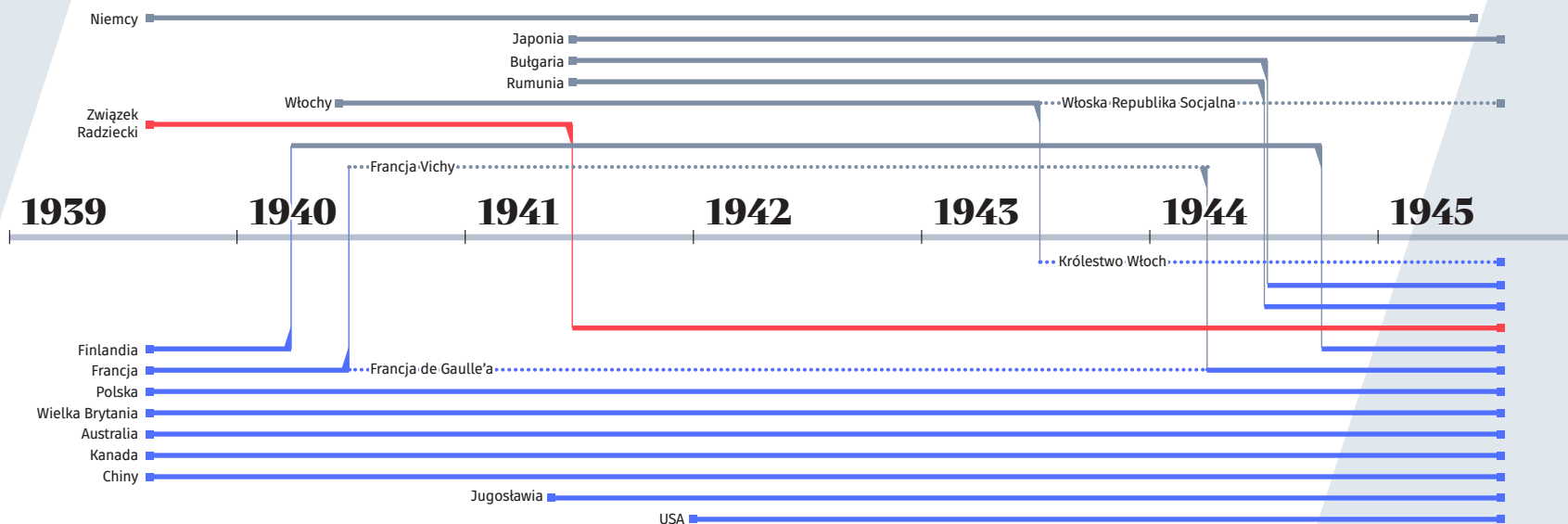
Borys III –
Car Bułgarii

Miklós Horthy –
Regent Węgier

Michał I –
Król Rumunii

Philippe Pétain –
Szef państwa tzw.
Francji Vichy

Mocarstwa Osi i ich zwolennicy

Wybrani alianci i kraje walczące z państwami Osi

Winston Churchill
– Premier Wielkiej
Brytanii

**Franklin D. Roosevelt
(FDR)** – Prezydent
USA

Czang Kaj-szek –
Przywódca Chin

Charles de Gaulle
– Przywódca
francuskiego ruchu
oporu

Josip Broz Tito
– Przywódca
komunistycznego
ruchu oporu

Władysław Sikorski
– Premier polskiego
rządu na uchodźstwie

Józef Stalin –
Przywódca ZSRR

POLITYKA

1939

1 września

Napaść Niemiec na Polskę. ↑ Początek II wojny światowej.

3 września

Wielka Brytania i Francja wypowiadają wojnę Niemcom.

1940

Czerwiec

Wcielenie krajów bałtyckich do ZSRR.

13 marca 1940

Po wojnie zimowej z Finlandią (30 XI 1939 – 13 III 1940) do ZSRR zostaje wcielonych kilka ważnych terytoriów, ale nie udaje się utworzyć Fińskiej SRR.

1941

11 marca

Ustawa Lend-Lease – pomoc finansowa i wojskowa USA dla krajów walczących z państwami Osi.

22 czerwca

ZSRR dołącza do aliantów po ataku Niemiec.

14 sierpnia

Roosevelt i Churchill podpisują Kartę atlantycką. Dokument głosi, że każdy naród ma prawo do samostanowienia.

1942

1 stycznia

Deklaracja Narodów Zjednoczonych podpisana przez Wielką Czwórkę (USA, Wielką Brytanię, ZSRR i Chiny) formalizuje sojusz przeciwko państwom Osi. Później dokument stanie się podstawą utworzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych.

1943

14–24 stycznia

Konferencja w Casablance, na której Churchill, Roosevelt i de Gaulle postanawiają walczyć aż do bezwarunkowej – niedającej pokonany żądnych gwarancji – kapitulacji Niemiec, Włoch i Japonii.

22–26 listopada

Pierwsza konferencja w Kairze, na której Ciang Kaj-szek, Churchill i Roosevelt dyskutują o walce z Japonią aż do jej bezwarunkowej kapitulacji i odzyskania zajętych terytoriów.

1945

4–11 lutego

Konferencja w Jaltie, na której Wielka Trójka ↓ decyduje o podziale Niemiec na cztery strefy okupacyjne i wyznacza wschodnią granicę Polski na linii Curzona. Ustalenia umożliwiają ZSRR rozszerzenie strefy wpływów na Europę Środkową.

25 kwietnia – 26 czerwca

Konferencja w San Francisco i założenie Organizacji Narodów Zjednoczonych.

17 lipca – 2 sierpnia

Konferencja poczdamska, na której Wielka Trójka ustala zasady, według których alianci będą rządzić Niemcami, określa nowe granice Niemiec i Polski, podejmuje decyzję o przesiedleniu Niemców i wzywa Japonię do kapitulacji.

17 września

Atak Związku Radzieckiego na Polskę i wcielenie do ZSRR Kresów Wschodnich, czyli ponad połowy polskiego terytorium.

28 września

Kapitulacja Warszawy, niemiecka okupacja zachodniej części Polski.

22 czerwca

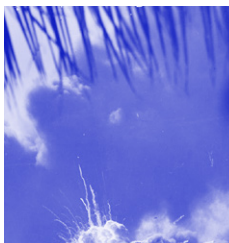
Niemcy pokonują Francję po zdobyciu w maju Luksemburga, Holandii i Belgii. W południowej części Francji Niemcy tworzą marionetkowe państwo francuskie (État français) – tak zwaną Francję Vichy.

8 grudnia

Po japońskim ataku na Pearl Harbor (Hawaje) USA dołączają do aliantów. →

9 grudnia

Chiny dołączają do aliantów przeciwko państwom Osi.

28 listopada – 1 grudnia

Konferencja w Teheranie – pierwsze spotkanie Wielkiej Trójki: Churchilla (Wielka Brytania), Roosevelta (USA) i Stalina (ZSRR). Przywódcy postanawiają otworzyć nowy front we Francji.

8 maja

Bezwarunkowa kapitulacja Niemiec. Koniec wojny w Europie.

2 września

Bezwarunkowa kapitulacja Japonii. Koniec wojny na Pacyfiku.

RUCH OPORU W OKUPOWANEJ EUROPIE

Powstania w Europie:

▲ Nieudane
 ▲ Udane
 ▲ Częściowo udane

Polska

Polskie Państwo Podziemne, zależne od polskiego rządu emigracyjnego w Londynie, składało się z wojskowych i cywilnych struktur działających w Polsce okupowanej przez Niemców i Sowieców.

Armia Krajowa
w 1944 r.:
400 tys. żołnierzy

Żołnierze 27. Dywizji w wotyńskich lasach

Francja

Wolna Francja – francuski rząd emigracyjny i jego armia pod przywództwem Charles'a de Gaulle'a działały w okupowanej Francji i jej koloniach.

Armia francuska
w 1944 r.:
400 tys. żołnierzy

Siły Wolnej Francji
w sierpniu 1944 r.:
300 tys. żołnierzy

„Nicole”, francuska partyzantka, która schwytała 25 nazistów w rejonie Chartres (i zlikwidowała innych), pozuje z karabinem automatycznym, 1944

Jugosławia

Dwie rywalizujące ze sobą organizacje partyzanckie:

Narodowa Armia Wyzwolenia – komunistyczna organizacja partyzancka dowodzona przez Josipa Broza Tite. Partyzantom (z pomocą aliantów) udało się wyzwolić kraj od nazistów przed przybyciem Armii Radzieckiej.

Narodowa Armia Wyzwolenia w 1944 r.:
800 tys. żołnierzy

Czelnicy – dowodzeni przez Drażę Mihailovicia i lojalni wobec jugosłowiańskiego rządu na uchodźstwie.

Czelnicy w 1944 r.:
170 tys. żołnierzy

Powstanie Warszawskie w Polsce, 1944. Polscy żołnierze Armii Krajowej bronią barykady

Warszawa

1 sierpnia – 2 października
Ofiary śmiertelne: 150–180 tys. powstańców i cywilów. Powstańcom nie pomogły siły radzieckie stacjonujące na prawym brzegu Wisły.

Praga

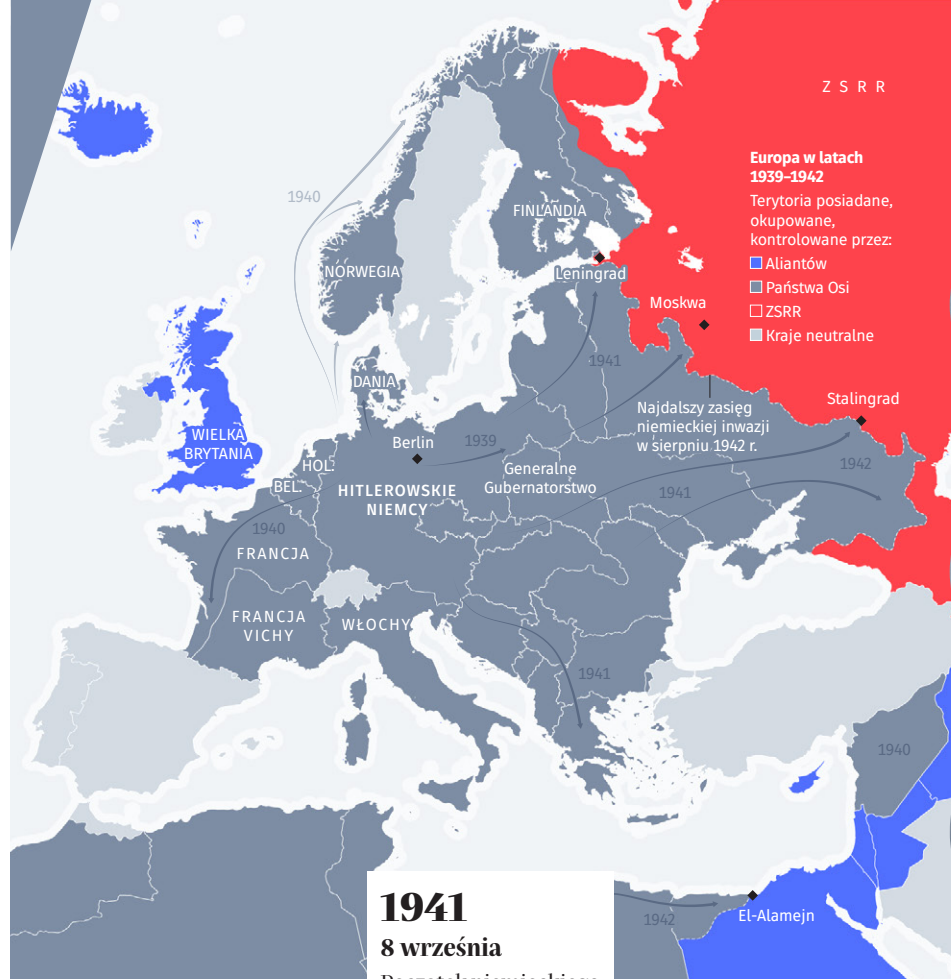
5–9 maja
Ofiary śmiertelne: 8–9 tys. powstańców i cywilów

Zdjęcie z raportu Jürgena Stroopa dla Heinricha Himmlera na temat likwidacji warszawskiego getta, maj 1943. Oryginalny tytuł niemiecki: „Ci bandyci stawiali zbrojny opór”

WOJNA W EUROPIE I AFRYCE PÓŁNOCNEJ

Kluczowe postacie:

Friedrich Paulus – Niemiecki feldmarszałek

Heinz Guderian – Niemiecki generał

Erwin Rommel – Niemiecki feldmarszałek, dowódca niemieckiego Afriki Korps

Georgij Żukow – Marszałek Związku Radzieckiego

1939

1 września – 6 października

Polska kampania wrześniowa. Armia niemiecka pokonuje siły polskie. W tym samym czasie Polska zostaje zaatakowana przez ZSRR i dostaje się pod okupację niemiecką i sowiecką.

1940

9 kwietnia – 10 czerwca

Napaść Niemiec na Danię i Norwegię, rozpoczynająca okupację tych krajów.

1941

8 września

Początek niemieckiego oblężenia Leningradu.

30 listopada 1939 – 13 marca 1940

Wojna zimowa. Sowiecki atak na Finlandię. Po zaskakująco długiej obronie sił fińskich ZSRR przyłącza kilka ważnych terytoriów, ale nie udaje mu się utworzyć Fińskiej SRR.

10 maja – 25 czerwca

Bitwa o Francję. Napaść Niemiec na Francję, Belgię, Holandię i Luksemburg, które dostają się pod niemiecką okupację.

10 lipca – 31 października

Bitwa o Anglię. Udana obrona przed atakami niemieckich sił powietrznych.

2 października 1941 – 7 stycznia 1942

Bitwa o Moskwę. Sowieci odpierają atak niemieckiej armii. Początek sowieckiej kontrofensywy w centrum i na froncie północnym.

Ciąg dalszy na następnej stronie

1942

17 lipca 1942 –
2 lutego 1943

Bitwa pod Stalingradem. Radzieckie zwycięstwo nad Niemcami – punkt zwrotny wojny na froncie wschodnim.

23 października –
11 listopada

Druga bitwa pod El-Alamejn. Ważne zwycięstwo aliantów nad państwami Osi w Afryce Północnej.

1943

5 lipca –
23 sierpnia

Bitwa pod Kurskiem. Radzieckie zwycięstwo nad Niemcami. Początek ofensywy Armii Czerwonej na froncie wschodnim.

1944

17 stycznia –
18 maja

Bitwa o Monte Cassino. Zwycięstwo aliantów nad siłami Osi we Włoszech.

6 czerwca –
31 sierpnia

Operacja Overlord. Lądowanie w Normandii i ofensywa aliantów we Francji.

1945

12 stycznia –
4 lutego

Zimowa ofensywa Armii Czerwonej. Sowieci zajmują Polskę na zachód od Wisły i nacierają na Berlin.

16 kwietnia –
2 maja

Bitwa o Berlin. Zwycięstwo Sowieców i upadek hitlerowskich Niemiec.

8–16 listopada

Operacja Torch. Aliancka inwazja na Afrykę Północną (Casablancę, Oran, Algier), kontrolowaną przez Francję Vichy. Zwycięstwo aliantów.

10 lipca –
8 września

Atak aliantów na Sycylię. Południowa część Włoch dostaje się pod panowanie aliantów.

27 stycznia

Koniec oblężenia Leningradu. Ponad dwuletnie (900 dni) oblężenie powoduje masową śmierć głodową prawie miliona cywilów. Ostatecznie Sowieci odступują od oblężenia miasta.

15 sierpnia

Operacja Dragoon. Atak aliantów na południową Francję.

19–25 sierpnia

Wyzwolenie Paryża przez zachodnich aliantów.

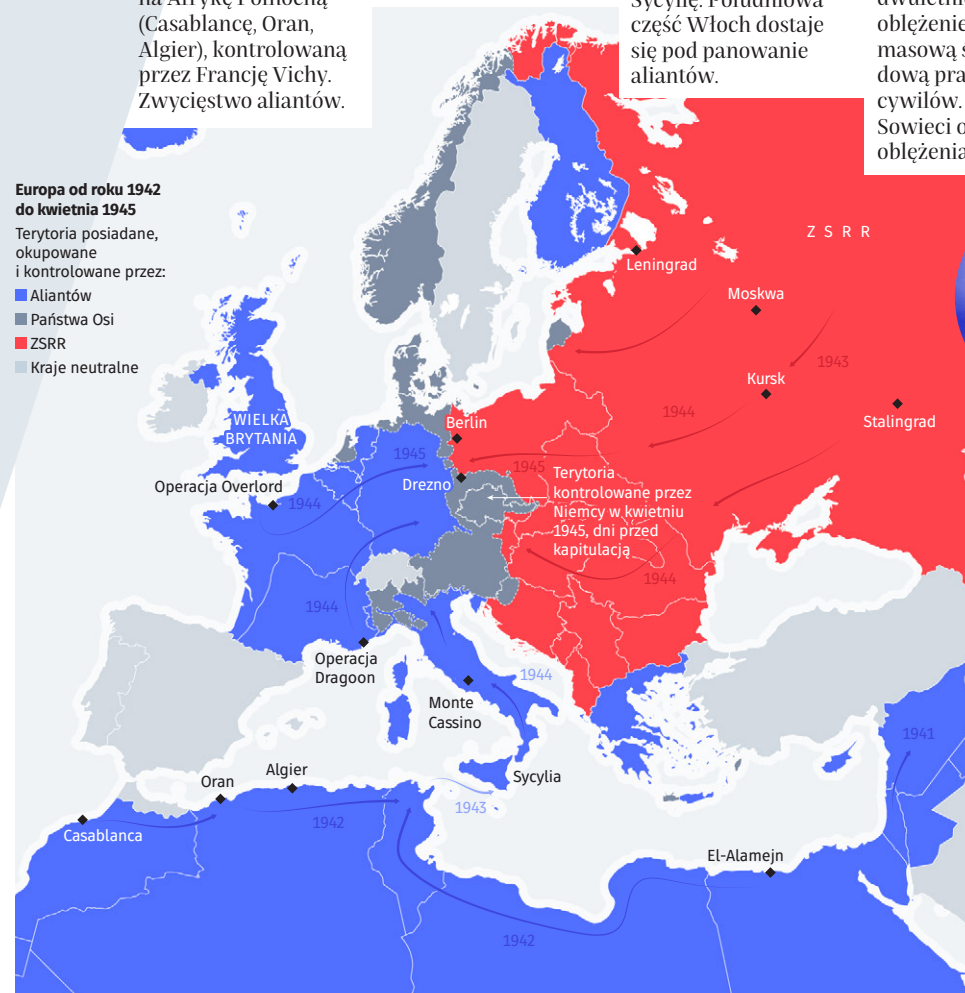
13–15 lutego

Alianckie bombardowanie Drezna, całkowite zniszczenie miasta i śmierć tysięcy cywilów.

Europa od roku 1942 do kwietnia 1945

Terytoria posiadane, okupowane i kontrolowane przez:

- Aliantów
- Państwa Osi
- ZSRR
- Kraje neutralne

Dwight D. Eisenhower –
Naczelný dowódca sił alianckich w Europie

George Patton –
Amerykański generał

Bernard Montgomery –
Brytyjski feldmarszałek

Ten temat w kulturze popularnej:

Dunkierka (2017, film)

Furia (2014, film)

Miasto złodziei (2008, książka)

Stalingrad (1993, film)

Das Boot (1981, film)

O jeden most za daleko (1977, film)

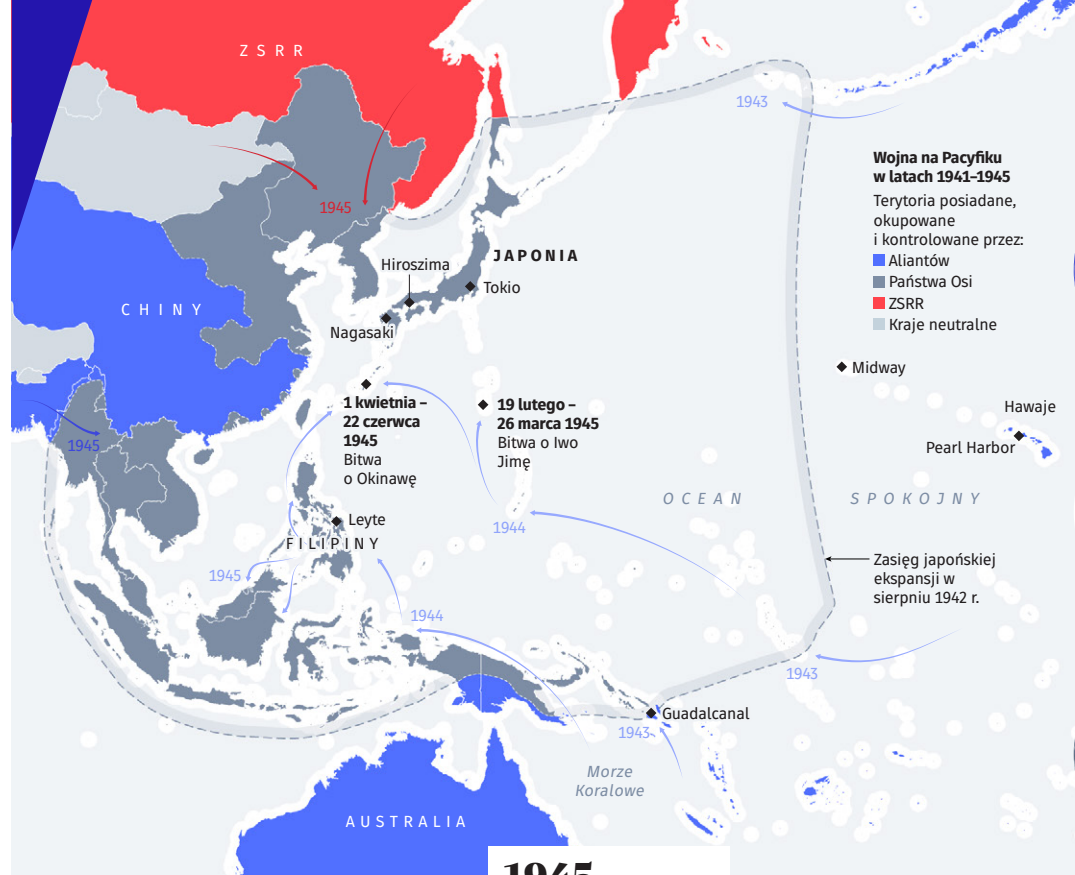
Oni walczyli za ojczyznę (1975, film)

Bitwa o Angię (1969, film)

Los człowieka (1959, film)

Kanał (1957, film)

WOJNA NA PACYFIKU

Wojna na Pacyfiku w latach 1941-1945
Terytoria posiadane, okupowane i kontrolowane przez:
■ Aliantów
■ Państwa Osi
■ ZSRR
■ Kraje neutralne

1941
7 grudnia
Atak na Pearl Harbor – japoński atak na Hawaje. USA dołączają do wojny przeciwko państwom Osi.

1942
4–8 maja
Bitwa na Morzu Koralowym między siłami japońskimi a amerykańsko-australijskimi. Siły alianckie powstrzymują japoński atak na Pacyfik.

4–7 czerwca
Bitwa o Midway. Amerykańskie zwycięstwo nad Japonią w bitwie morskiej i powietrznej. Pierwsze i decydujące amerykańskie zwycięstwo w wojnie na Pacyfiku.

7 sierpnia 1942 – 9 lutego 1943
Kampania Guadalcanal. Zwycięstwo aliantów nad Japonią w serii bitew lądowych. Początek amerykańskiej ofensywy na Pacyfiku.

1944
17 października – 26 grudnia
Bitwa o Leyte. Zwycięstwo aliantów, pierwszy krok do uwolnienia Filipin spod japońskiej okupacji.

1945
6 sierpnia
Pierwszy amerykański atak nuklearny – na Hiroszimę w Japonii.

9 sierpnia
Drugi i ostatni amerykański atak nuklearny – na Nagasaki w Japonii.

Sowiecki atak na Mandżukuo (japońskie państwo marionetkowe) w Mandżurii.

Kluczowe postacie:

Douglas MacArthur – Naczelnym dowódcą sił alianckich w rejonie południowo-zachodniego Pacyfiku

Chester W. Nimitz – Admirał floty marynarki wojennej Stanów Zjednoczonych

Hideki Tojo – Najwyższy rangą japoński dowódca wojskowy

Isoroku Yamamoto – Japoński marszałek, admirał Cesarskiej Marynarki Wojennej

Ten temat w kulturze popularnej:

- Pacyfik* (2010, serial)
- Listy z Iwo Jimy* (2006, film)
- Tora! Tora! Tora!* (1970, film)
- Most na rzece Kwai* (1957, film)
- James Jones, Stąd do wieczności*, 1951 (książka)

© Instytut Europejskiej Sieci Pamieci i Solidarności. Infografikę można pobrać i wydrukować w niezmienionej formie podając źródło jej wytworzenia w celach edukacyjnych i niekomercyjnych. <https://hi-storylessons.eu>

WOJNA I NAUKA – NOWE WYNALEZKI

Chmura atomowa nad Nagasaki, Japonia, rok 1945

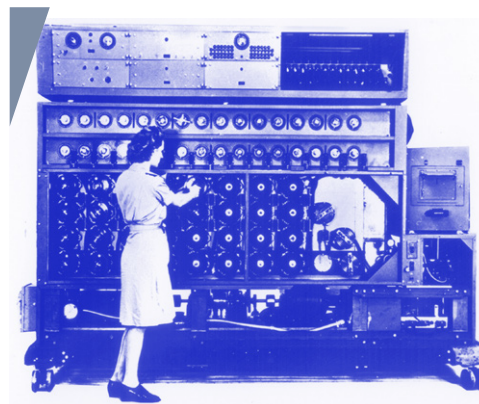
Bomba atomowa

Amerykanie wygrali wyścig z Niemcami: pierwsi stworzyli bombę atomową. Amerykański projekt (kryptonim Manhattan) został zrealizowany w Los Alamos Laboratory w Nowym Meksyku, a kierował nim generał porucznik

Leslie Groves. Liderem naukowym projektu był fizyk Robert Oppenheimer. Pierwsza detonacja jądrowa miała miejsce w lipcu 1945 r. na pustyni w Nowym Meksyku (test Trinity). Pierwszy i drugi atak nuklearny (na Hiroszimę i Nagasaki w Japonii) miały miejsce 6 i 9 sierpnia 1945 r.

Rozszyfrowanie kodu Enigmy

Kod Enigmy został złamany przez polskich matematyków Mariana Rejewskiego, Jerzego Różyckiego i Henryka Żygalskiego w 1932 r. We wrześniu 1939 r. uciekli oni do Francji, a następnie do Wielkiej Brytanii. Współpracowali z brytyjskimi naukowcami (m.in. Alanem Turingiem) nad nowszymi wersjami Enigmy i innymi szyfrów w brytyjskim ośrodku Bletchley Park.

Maszyna deszyfrująca Enigma, zwana „bombą”, wyprodukowana przez National Cash Register w Dayton w stanie Ohio. Enigma eliminowała wszystkie możliwe szyfry z przechwyconych wiadomości, dopóki nie dotarła do prawidłowego rozwiązania.

Radar

System wykrywania wykorzystujący fale radiowe wynaleziono przed II wojną światową. Podczas wojny został on dopracowany, a w 1940 r. nadano mu nazwę „radar” (ang. radio detection and ranging). Wynalazek ten odegrał ważną rolę w operacjach wojskowych, m.in. w bitwie o Anglię.

110-metrowe wieże nadawcze – stacja radarowa Bawdsey Chain Home, Suffolk, Wielka Brytania, maj 1945 r.

Rakieta V2 na pojeździe Meiller, Peenemünde, rok 1943

Pocisk V-2

Niemiecki kierowany pocisk balistyczny dalekiego zasięgu – pełna nazwa techniczna: Vergeltungswaffen-2 (Broń Zemsty 2) – miał zasięg 320 km i osiągał maksymalną

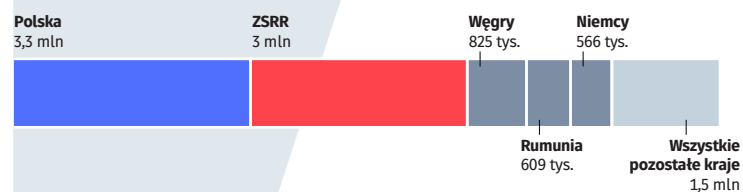
wysokość 80 km. W latach 1944–1945 był wykorzystywany przeciwko Francji i Wielkiej Brytanii. Później wynalazek znalazł zastosowanie w programach badania kosmosu.

Ten temat w kulturze popularnej:

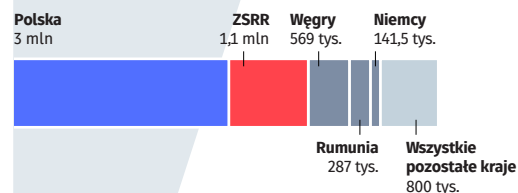
Manhattan
(2014–2015, serial)
Gra tajemnic
(2014, film)

ZBRODNIĘ WOJENNE: HOLOKAUST

Przedwojenna ludność żydowska w Europie 9,8 mln

Żydzi będący ofiarami Holokaustu zabici przez hitlerowców i kolaborantów 5,9 mln

1939–1942

Tworzenie gett dla Żydów w okupowanej Europie Środkowej. Największe z nich – getto warszawskie – powstało w październiku 1940 r. i liczyło 400 tys. mieszkańców. Na terenach okupowanych Węgier getta utworzono w 1944 r.

Lipiec 1941 – Wiosna 1942

Masowe morderstwa dokonywane przez specjalne jednostki SS (Einsatzgruppen), które zabijały Żydów w okupowanym ZSRR przez masowe rozstrzelania, a później gazowanie.

Marzec 1942 – listopad 1943

Operacja Reinhardt – masowa eksterminacja polskich Żydów w obozach zagłady. Żydzi byli mordowani w komorach gazowych i kremowani.

Maj–lipiec 1944

Masowy transport Żydów z Węgier do Auschwitz-Birkenau, gdzie większość z nich została zamordowana w komorach gazowych.

27 stycznia 1945

Wyzwolenie obozu Auschwitz-Birkenau przez Sowieców.

9 maja 1945

Wyzwolenie Stutthofu, ostatniego obozu koncentracyjnego.

Ten temat w kulturze popularnej:

- Lista Schindlera** (film, 1993)
- Shoah** (film, 1985)
- Dziennik Anne Frank** (książka, 1946)

TERROR I ZBRODNI WOJENNE

System obozów koncentracyjnych,

zlokalizowanych w Niemczech i okupowanej Europie (m.in. w Polsce, Jugosławii, Francji, Belgii, Niderlandach i Norwegii).

Niemcy USSR Japonia

Masowe zabójstwa,

np. masakra nankińska w latach 1937–1938 – japońscy żołnierze zabili do 300 tys. Chińczyków.

Eksterminacja elit

■ Zbrodnia Katyńska w 1940 r. – zamordowanie przez Sowieków 22 tys. Polaków.

■ Masakra w Piaśnicy – mord popełniony przez Niemców w latach 1939–1940 na około 12–14 tys. osób. Byli to głównie przedstawiciele polskich elit, niemieckie, czeskie i polskie rodziny oraz chorzy psychicznie pacjenci szpitali w Niemczech.

Niszczenie wsi

■ Masakry wsi w okupowanej Polsce. Pacyfikacji poddano ponad 800 polskich wsi (np. Borów, Michniów, Sochy), a także setki wsi białoruskich i ukraińskich.

■ Na przykład masakra w Lidicach – zniszczenie wsi w okupowanej Czechosłowacji w 1942 r., w odwecie za zamach na pełniącego obowiązki protektora Czech i Moraw Reinharda Heydricha.

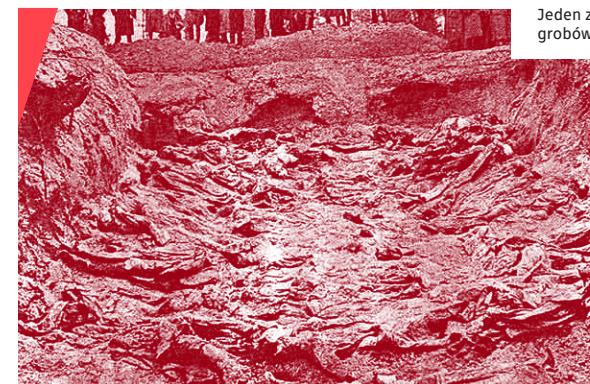
■ Masakra całej Oradour-sur-Glane (Francja) w 1944 r.

Eksterminacja osób chorych psychicznie i z niepełnościami,

np. zamordowanie około 200 tys. ludzi w Niemczech i na terytoriach okupowanych przez Niemcy.

Złe traktowanie i torturowanie jeńców wojennych,

np. śmierć 3 mln radzieckich jeńców wojennych pojmanych przez Niemców.

Jeden z wielu masowych grobów w Katyniu, 1943 r.

Eksperymenty na ludziach

■ Eksperymenty medyczne na żywych bliźniętach w Auschwitz-Birkenau prowadzone przez Josefa Mengele.

■ Japońskie eksperymenty na jeńcach wojennych.

Masowe deportacje,

np. na Syberię i do Kazachstanu z Polski (około 400 tys. osób), Rumunii (30 tys.), Litwy (17 tys.) i Estonii (6 tys.).

Praca przymusowa,

■ np. zesłania do obozów pracy przymusowej w ramach radzieckiego systemu Gułag (głównie Syberia).

■ Praca przymusowa w hitlerowskich Niemczech.

Zagłodzeni więźniowie, niemal śmiertelnie wycieńczeni, pozują w obozie koncentracyjnym Ebensee w Austrii – podobozie głównego obozu Mauthausen, znajdującym się w pobliżu miasta o tej samej nazwie. Obóz był rzekomo wykorzystywany do „eksperymentów naukowych”. Został wyzwolony przez amerykańską 80. Dywizję.

Tłum obserwuje niszczenie ostatniego baraku obozowego podczas wyzwalania obozu koncentracyjnego Bergen-Belsen, maj 1945 r.

Ten temat w kulturze popularnej:

Katyn
(film, 2007)

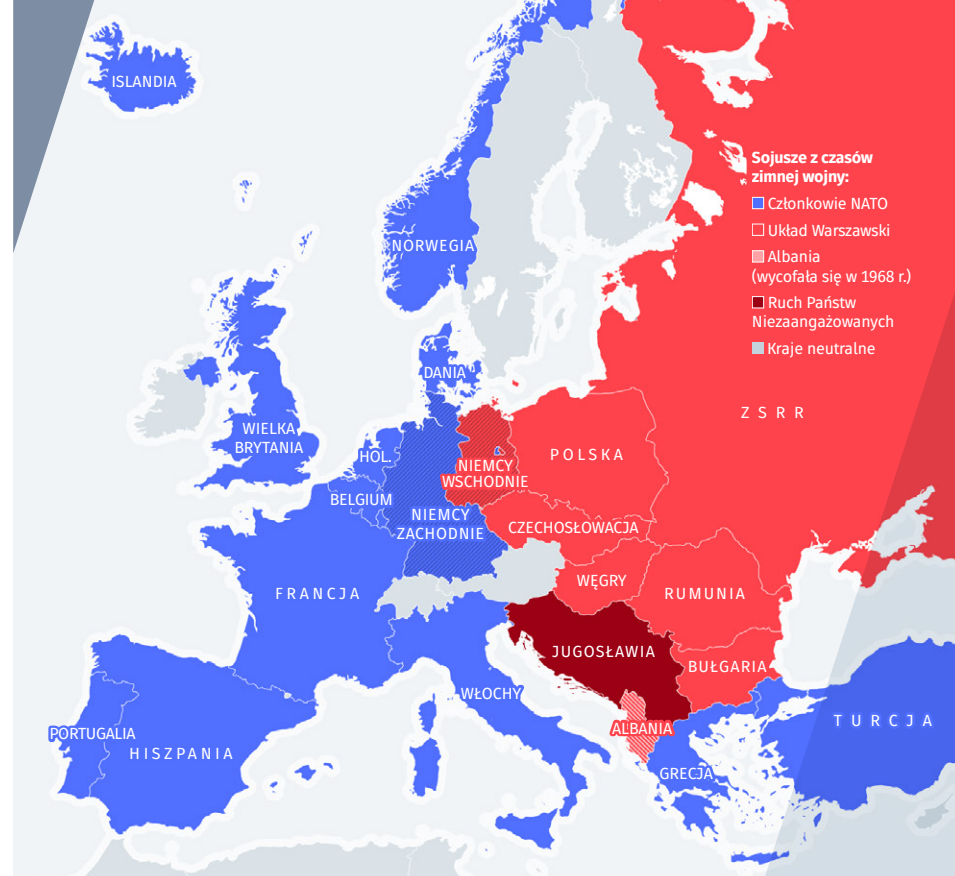
POKŁOSIE

Straty

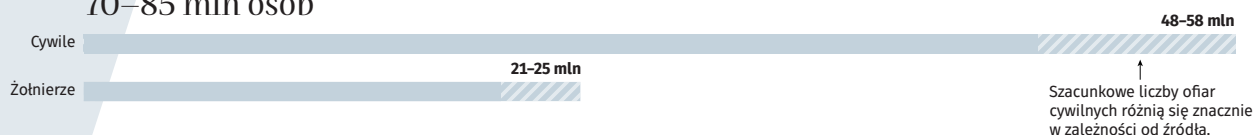
- ◆ 70–85 mln zabitych
- ◆ 21 mln uchodźców i przesiedleńców
- ◆ Zniszczenie miast (np. Hiroszima, Nagasaki, Mińska, Warszawy i Drezna)
- ◆ Zniszczenie przemysłu i infrastruktury
- ◆ Grabież i zniszczenie dziedzictwa kulturowego

Konsekwencje polityczne

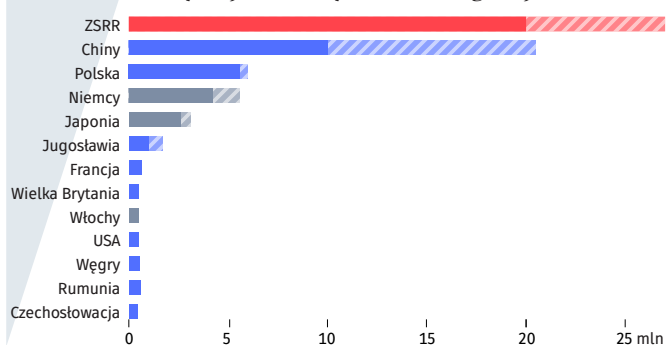
- ◆ Przesunięcie granic w Europie i przesiedlenie ludności
- ◆ Okupacja i podział Niemiec
- ◆ Okupacja i demilitaryzacja Japonii (1945–1952)
- ◆ Podział świata na dwa bloki, kierowane przez supermocarstwa: ZSRR i USA – początek zimnej wojny, Europa podzielona żelazną kurtyną.

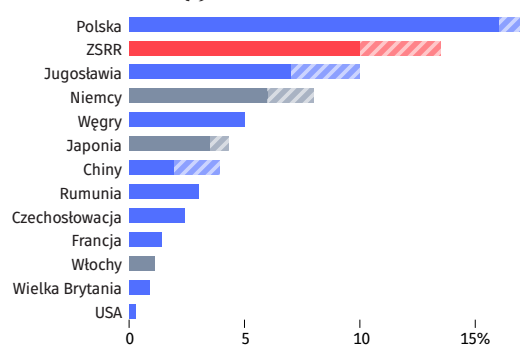
Szacowana łączna liczba ofiar 70–85 mln osób

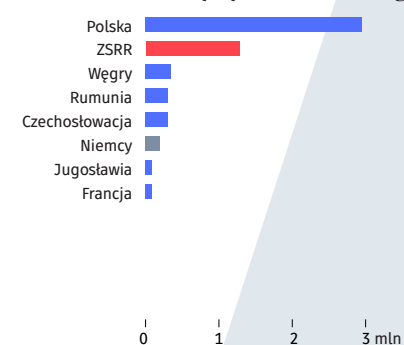
Ofiary wojskowe i cywilne według kraju

Ofiary jako odsetek ludności

Ofiary żydowskie według kraju

PRZYMUSOWA MIGRACJA I WYSIEDLENIA

Przymusowa migracja była częścią totalitarnej polityki okupantów od samego początku wojny. Deportacje przeprowadzono brutalnie, a ludzi przewożono w strasznych warunkach, co spowodowało śmierć

wielu deportowanych. Również decyzja Wielkiej Trójki o przesunięciu granic w Europie Środkowo-Wschodniej spowodowała deportację milionów ludzi pod koniec wojny i w kolejnych latach.

Polscy uchodźcy ewakuowani ze Związku Radzieckiego do Persji przez gen. Andersa, rok 1942

22 maja – 20 czerwca 1941

Deportacja czerwcowa – przeprowadzona przez Sowietów masowa deportacja z okupowanych terytoriów krajów bałtyckich i Polski. Małe populacje krajów bałtyckich poniosły duże straty w wyniku deportacji 10 tys. osób z Estonii, 15 tys. z Łotwy i 17 tys. z Litwy.

Kolejną wielką falą sowieckich deportacji

w krajach bałtyckich była deportacja marcowa w 1949 r., w ramach której deportowano ponad 22 tys. ludzi z Estonii, 43 tys. z Łotwy i 30 tys. z Litwy.

Wszystkie trzy kraje upamiętniły te wydarzenia świętem państwowym: 14 czerwca w Estonii i na Litwie oraz 25 marca na Łotwie.

1933

1933–1941

340 tys. Żydów zostało zmuszonych przez nazistowski rząd do emigracji z Niemiec i Austrii.

Francuski mechanik w fabryce Siemens w Berlinie, 1943

1939

1939–1945

Robotnicy przymusowi w Niemczech – przez całą wojnę ponad 12 mln ludzi z okupowanej Europy zostało przywiezionych do Niemiec i zmuszonych do pracy.

Grudzień 1939 – wiosna 1941

Deportacja około 390 tys. obywateli polskich z terenów wcielonych do Niemiec do Generalnego Gubernatorstwa.

1940

Luty 1940 – czerwiec 1941

Masowe sowieckie deportacje z polskich Kresów Wschodnich do ZSRR. W czterech etapach Sowieci deportowali około 330 tys. polskich obywateli. Deportowanych wywożono głównie na Syberię lub do Kazachstanu, często też umieszczano w obozach pracy (system Gulag). Wielu zmarło na zesłaniu.

Ciąg dalszy na następnej stronie

1942

1943

1944

1950

Lipiec 1944 – maj 1945

Ponad 7 mln Niemców uciekło przed Armią Czerwoną z Niemiec Wschodnich i terenów okupowanych przez Niemcy. Wielu zginęło podczas ucieczki – wśród nich 9 tys. osób, głównie cywilów, uciekających z Prus Wschodnich na statku MV Wilhelm Gustloff, zatopionym przez Sowietów w styczniu 1945 r.

Kurlandia, ewakuacja z Ventspils

1945–1950

Po konferencji poczdamskiej, na której Wielka Trójka zdecydowała, że Niemcy zostaną wydalen z krajów Europy Środkowej, deportowano ich z Polski (w jej nowych granicach), Czechosłowacji i Węgier.

Łączną liczbę Niemców, którzy uciekli i zostali wypędzeni z tych ziem, szacuje się na 12–14 mln. Szacunkowa liczba ofiar ucieczki i wypędzenia (niem. Flucht und Vertreibung) Niemców waha się od 600 tys. do nieco ponad miliona.

Listopad 1942 – sierpień 1943

Niemcy brutalnie deportowali 110 tys. osób z 300 wsi na polskiej Zamojszczyźnie. Deportowanych zastąpiło około 12 tys. niemieckich kolonistów.

Była to część Generalnego Planu Wschodniego (Generalplan Ost). Plan zakładał kolonizację Europy Środkowo-Wschodniej przez Niemców i deportację dziesiątek milionów ludzi. Nigdy nie został zrealizowany.

Sierpień – październik 1944

Podczas Powstania Warszawskiego i po nim 550 tys. mieszkańców zostało przez Niemców wypędzonych z miasta i wysłanych do innych części Generalnego Gubernatorstwa, obozów pracy przymusowej lub obozów koncentracyjnych.

Jesień 1944 – jesień 1946

Sowieckie deportacje 1,7–1,8 mln Polaków z Kresów Wschodnich na ziemie polskie na zachód od linii Curzona.

Repatriacja niemieckich dzieci z Polski

European Network Remembrance and Solidarity

Druga wojna światowa

Infografika została przygotowana na potrzeby projektu „Hi-story lessons. Nauczanie i uczenie się o historii Europy XX wieku”, który skupia się

na pokazaniu europejskiej historii XX w. z różnych perspektyw. Głównym celem projektu jest podkreślenie potrzeby nauczania historii ze świadomością, że kraje sąsiadujące mogą mieć inny punkt widzenia na to samo wydarzenie

historyczne. Za sprawą „Hi-story lessons” staramy się rzucić wyzwanie postrzeganiu historii Europy – jej różnorodności i złożoności – przez nauczycieli i uczniów, nawet w przypadku sprzecznych opinii.

<https://hi-storylessons.eu/>
<https://enrs.eu/>

ENRS jest finansowana z środków:

Ministry of Culture and National Heritage
Republic of Poland

Minister of State
for Culture and the Media

MINISTRY
OF HUMAN CAPACITIES

MINISTRY
OF CULTURE
OF THE SLOVAK REPUBLIC

MINISTRY OF CULTURE

Co-funded by
the European Union

Sfinansowano ze środków Unii Europejskiej. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani organ udzielający dotacji nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

Autorzy:

Zofia Zakrzewska
Uniwersytet
Warszawski

We współpracy
z **Julią Gredecką**,
nauczycielką
konsultantką

Redakcja
merytoryczna:
prof. Jan Rydel,
ENRS

Koordinacja:
Maria Naimska,
Zhanna Vrublevska,
ENRS

Opracowanie
graficzne:
Janek Krzysztofak

Tłumaczenie:
Mikołaj Sekrecki

Korekta:
Marta Grygoruk

Fotografie

W kolejności prezentacji:

1 Niemieckie Archiwa
Federalne, ID: 185-2008-0513-
500

2 Niemieckie Archiwa
Federalne, ID: 1011-121-
0011A-25

3 Niemieckie Archiwa
Federalne, ID: 185-H28422

4 Niemieckie Archiwa
Federalne, ID: 185-S35882

5 Autor nieznan, domena
publiczna – Włochy

6 Biblioteka Kongresu Stanów
Zjednoczonych, ID: LC-
USZ62-40522

7 Imperial War Museums,
ID: MH 26592

8 Franklin D. Roosevelt
Presidential Library and
Museum

9 Biblioteka Kongresu Stanów
Zjednoczonych, ID: LC-
USZ62-69701

10 Autor nieznan, domena
publiczna – Rosja

11 Niemieckie Archiwa
Federalne, ID: 1011-185-0139-20

12 „Talvisodan pikkujättiläinen”
1999, s. 517, oryginalnie: SA-
kuva (archiwum fotograficzne
wojska fińskiego)

13 National Archives and
Records Administration, NAID
531340

14 US National Archives,
ID: 520590

15 Muzeum Powstania
Warszawskiego

16 US National Archives,
ID: 6005996

17 Instytut Wydawniczy PAX,
Warszawa 1986, ISBN 83-211-
0734-6

18 US National Archives,
ID: 10048491

19 Niemieckie Archiwa
Federalne, ID: 185-B24575

20 Narodowe Archiwum
Cyfrowe, ID: 2-12706

21 Niemieckie Archiwa
Federalne, ID: 146-1977-018-
15A

22 Magazyn „Life”, t. 18, nr
7, s. 94

23 www.dodmedia.osd.mil/Assets/1999/DoD/HD-SN-99-02404.JPG

24 www.warhistoryonline.com/war-articles/27-fantastic-quotes-by-old-blood-and-guts-general-patton.html/2

25 Imperial War Museums,
ID: TR 1036

26 US National Archives,
ID: 6253761

27 Nationaal Archief,
ID: 2.24.01.09

28 National Diet Library,
ID: 1142

29 National Diet Library,
ID: 428-126

30 National Security Agency,
ID: 070918-F-1234S-006

31 Niemieckie Archiwa
Federalne, ID: 141-1875A

32 US National Archives and
Records Administration,
ID: 555795

33 Imperial War Museums,
ID: CH 15337

34 Autor nieznan, domena
publiczna – Polska

35 National Archives and
Records Administration, NAID
551271

36 Imperial War Museums,
ID: BU 6674

37 Imperial War Museums,
ID: IWM E 19024

38 Niemieckie Archiwa
Federalne, ID: 185-S68015

39 Niemieckie Archiwa
Federalne, ID: 185-1985-0531-
500

40 Niemieckie Archiwa
Federalne, ID: 185-2003-0703-
500